

Euro- tupon esteet

Yritysten kansainvälistyminen, EU ja EMU ovat antaneet vauhtia ammattiyhdistysliikkeen kansainvälistymiselle. Yleiseurooppalaiseen keskitettyyn työehtosopimukseen ei silti löydy valmiuksia vielä pitkään aikaan

Ralf Sund
Projektitutkija
Palkansaajien tutkimuslaitos

Ammattiyhdistysliike on lyhyessä ajassa muuttanut kansainvälisiä toimintojaan perin pohjin. Tänä päivänä voidaan aidosti puhua ay-liikkeen kansainvälisestä edunvalvonnasta. Taivalta on silti vielä tiedossa aika lailla eikä suuntakaan ole täysin selvä.

Kun vielä kymmenen vuotta sitten kansainvälisiin ay-kokouksiin matkustettiin monihenkisinä delegaatioina ja useaksi päiväksi, on tyypillinen matka nyt kestoltaan lyhyt, ja se tehdään yleensä yhden hengen joukkueella.

Kun kymmenen vuotta sitten osallistuttiin suurin kokouksiin ja seminaareihin, ovat matkat nyt työryhmätapaa-

misia, joissa jokaisen osanottajan odotetaan antavan panoksensa käsillä olevaan asiaan.

Kun kymmenisen vuotta sitten matkassa oli yleensä tulkki, niin nyt ei ole.

Kun kymmenisen vuotta sitten ammattiliittojen kansainvälistä toimintaa hoitivat melko pitkälle niiden kansainväliset osastot, on se nyt työelämän ja edunvalvonnan substanssi-ihmisten kontolla.

Kun aiemmin kansainvälinen toiminta oli paljolti kahdenvälistä, on se nyt keskittynyt melko pitkälle Eurooppaan ja monenkeskiseen yhteistyöhön.

Ralf Sund toteuttaa Suomen osuuden yhteispohjoismaisesta tutkimushankkeesta, jossa selvitetään ammattiyhdistysliikkeen kansainvälistymisstrategioita.

Kun aiemmin ammattiliittojen hallinnossa matkaraportit merkittiin tiedoksi keskustelutta, ne nyt synnyttävät aika ajojen keskustelua ja pohdintaa.

Kun kymmenen vuotta sitten vain erittäin harvalla ammattiliitolla oli selkeitä strategisia suunnitelmia kansainvälisestä edunvalvonnasta, on asiaa nyt pohdittu melko lailla ammattiliittojen johdossa.

Selvästi havaittavat muutokset kielivät perusteellisesta uudelleenorientaatiosta suhteesta kansainvälisyyteen ja kansainväliseen ammatilliseen edunvalvontaan.

Muutosta selittävät monet tekijät. Keskeisimmät ovat tietysti toimintaympäristön muutokset. Yritykset ovat kansainvälistyneet, mikä on tuonut muutokselle jäsenistön sekä hyväksynnän että paineen. Useissa ammattiliitoissa onkin luottamusmiesten rooli ollut keskeinen uutta edunvalvontapolitiikkaa hahmotettaessa.

Toinen tärkeä syy on tietysti EU- ja EMU-jäsenyys. Ammattiyhdistysliikkeen kannalta on merkittävää, että EU:n elimissä on kolmikanta virallisesti. Tämä seikka pakotti miettimään, miten suomalainen ay-liike osallistuu eurooppalaiseen edunvalvontaan. Perusvaihtoehtoja oli tarjolla ainakin kaksi: passiivisena seuraajana tai aktiivisena vaikuttajana. Suomalaiset valitsivat tietoisesti jälkimmäisen.

Se, että Suomessa määrätietoisesti paneuduttiin Euroopan ammatilliseen edunvalvontaan, perustuu ay-liikkeessä vahvistuneeseen käsitykseen Suomen integraatiopolitiikan järkevyydestä. Niinpä ay-liike pääsääntöisesti tuki Suomen integraatiopolitiikkaa. Ruotsissa ay-liikkeen suhtautuminen on ollut huomattavasti varovaisempaa sillä seurauksella, että Ruotsin ay-liike on menettänyt vaikutusvaltaansa Euroopan kentillä samaan aikaan kun Suomen ay-liike on sitä kasvattanut.

Suomessa laman syvyys helpotti muutoksen läpivientä organisaatioissa. Muutosvistarintaa esiintyi melko vähän, koska lama ja sen lieveilmiöt heiluttelivat ammattiyhdistysliikkeen perusteita. Ilman lamaa muutokset ay-liikkeen toimintavoissa eivät olisi olleet niin perusteellisia ja nopeita kuin ne 1990-luvulla olivat.

On selvää, että ylikansallinen sopimustoiminta tulee vilkastumaan. Yhä useampi työehdoksi määriteltävä säädös syntyy eurooppalaisen ay-yhteistyön tuloksena. Vaikka tässä vaiheessa puheet eurotuposta ovat vielä visionäärisiä, voi kaukaisessa tulevaisuudessa nähdä nykyisten trendien loogisena lopputuloksena yleiseurooppalaisen keskitetyn työehtosopimuksen.

On epäselvää, onko eurotupo mahdollinen 10 vai 30 vuoden kuluttua, mutta mikäli viimeisten kymmenen vuoden kehityksestä voisi jotain päätellä, niin ennuste ensimmäisen eurotupon syntyyn menevästä ajasta on lähempänä alemmaa arviota.

Ammattiyhdistysliikkeen strategisena päämääränä yleiseurooppalaisen sopimustoiminnan kehittäminen on järkevä ainakin kahdesta syystä, jotka ovat pitkälle samanlaisia kuin perustelut kansallisille keskitetyille sopimuksille. Yhtäältä palkansaajien voimat yhdistämällä voidaan vaikuttaa talouspolitiikkaan niin, että sen tavoitteistossa noteerataan ay-liikkeelle tärkeät asiat. Toisaalta ay-liikkeen täytyy kavahtaa palkkakilpailun mahdollisuutta.

Tiivistyvän yhteisen eurooppalaisen sopimustoiminnan hidasteena, ellei peräti esteenä, on silti ainakin neljä vielä kehittymässä olevaa seikkaa.

Ensinnäkään sopimustoiminnan rakenteet eivät ole läheskään valmiit. Euroopan perussopimus tarvitsee uusia kirjauksia tältä osin. Vaikka sosiaalisesta dialogista on tukevat määräykset, jotka tuottavat direktiivejä, puut-

tuu säädöksellinen perusta alakohtaisille sopimuksille vielä täysin. Ammattiyhdistysliikkeen puolella käydään vilkasta mandaattikeskustelua, joka on vasta alussa. Työnantajapuolella on vielä epäselvää jopa se, kannattaako eurooppalaista tasoa sopimustoiminnassa ylipäättään vahvistaa. Eräs eurooppalaisen tason työnantajajohtaja sanoi hyvin kuvaavasti ay-liikkeen edustajille: "Minulla on valtuudet sanoa teille päivää mutta ei hyvää päivää."

Toisaalta EU:n kansantalouksien välillä täytyy tapahtua harmonisoitumista työelämän osalta. Varsinkin EU:n laajenemisen jälkeen tulee työehdoissa esiintymään suuria maiden välisiä eroja. Hajonnan on supistuttava selvästi ennen yhteisen sopimustoiminnan tiivistämistä.

Kolmanneksi tarvitaan paljon koke-musta sopimustoiminnan kaikilta tasoilta. Sosiaalinen dialogi Euroopan tasolla on tuottanut toistaiseksi kolme työelämää ohjeistavaa direktiiviä. Alakohtainen neuvottelutoiminta on aloitettu, mutta toistaiseksi tuloksia ja kokemusta on vähän. Yritystasolla on eurooppalaisten yritysneuvostojen työ alkanut informoiden ja keskustellen. Joissakin tapauksissa on edetty jo ylikansallisiin yrityskohtaisiin sopimuksiin, joista Nordean esimerkki on kaikkein paras.

Neljänneksi Euroopan ammattiyhdistysliikkeeltä puuttuu vielä yhtenäinen strategia. Ristivetoa on moneen suuntaan. Etelä-Euroopan maat, joissa on heikohko ay-liike, priorisoivat direktiivitetä. Pohjoismaissa korostetaan sopimustoiminnan ensisijaisuutta. Ammattisihteeristöissä korostetaan etenemistä alakohtaisen (kansallisessa termitössä liittokohtaisen) yhteistyön tiivistämisen kautta laajempiin ratkaisuihin, kun taas Euroopan Keskusammattiliitossa (EAY) nähtäisiin suotavana, että strategiaksi valittaisiin keskitetty etenemistie.

Kaikilla neljällä osa-alueella on tapahtuttava paljon ennen kuin voimme vakavasti puhua eurotuposta, joka yhä kirkkaampana siintee taivaanrannassa.

Yleiseruooppalainen sopimustoiminta edellyttää vielä säädöksiä, työelämän harmonisointia, kokemuksia ja työmarkkinaosapuolten strategioita.